

provincie **HOLLAND**
ZUID

GS brief aan Provinciale Staten

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
20 september 2021

Ons kenmerk
PZH-2021-785456719
DOS-2020-0009738

Bijlagen
4

Aan Provinciale Staten

Onderwerp
Motie 958 Van Aelst (SP) - Bevorderen Kruidenrijk
Grasland

Geachte Statenleden,

Bij de behandeling van de begroting van 2021, op woensdag 11 november 2020, is motie 958 Van Aelst (SP) Bevorderen kruidenrijk grasland aangenomen (zie Bijlage 1). In de motie is aan Gedeputeerde Staten gevraagd om te onderzoeken op welke wijze het toepassen van kruidenrijk grasland kan worden bevorderd en u hierover te informeren. Op 8 december 2020 hebben wij u een behandelvoorstel gestuurd (zie Bijlage 2). U heeft met dit voorstel ingestemd. Hierbij geven wij u de resultaten van het uitgevoerde onderzoek, de inventarisatie, de voordelen, kansen en belemmeringen van kruidenrijk grasland en een mogelijke rol voor de provincie om kruidenrijk grasland in de provincie te bevorderen. Op basis daarvan hebben wij aanbevelingen en adviezen geformuleerd inclusief de consequenties.

Inzichten op hoofdlijnen

Er zijn al veel goede voorbeelden van de toepassing van kruidenrijk grasland in Zuid-Holland. In de analyse en evaluatie met externe partijen is in beeld gebracht wat de belemmeringen en kansen voor de ontwikkeling van kruidenrijk grasland in het landbouwgebied zijn. Aan de hand van de gesprekken met betrokken partijen zijn adviezen en mogelijkheden voor opschaling in beeld gebracht, zodat meer boeren gestimuleerd kunnen worden om over te gaan op kruidenrijk grasland. Dit vraagt aanpassingen in de huidige agrarische bedrijfsvoering, waarbij tijd nodig is om kruidenrijk grasland verder te ontwikkelen.

Naast de mogelijkheden om gebruik te maken van bestaande regelingen zoals het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer en andere subsidiemogelijkheden zijn ook andere instrumenten nodig om kruidenrijk grasland in het agrarisch gebied te bevorderen. De waardering en financiële vergoeding zijn momenteel te laag ten opzichte van de kostprijs. Het advies is om te onderzoeken welke instrumenten ingezet kunnen worden voor de bevordering van kruidenrijk grasland. Hiervoor zijn nu nog te weinig financiële middelen en juridische mogelijkheden beschikbaar.

Aanleiding en eerdere besluiten van PS

Motie 958 Bevorderen kruidenrijk grasland sluit goed aan bij de Hoofdlijnennotitie Vitale Landbouw, waarbij ruimte voor biodiversiteit, water en landschap, kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw belangrijke doelen zijn. Kruidenrijk grasland is een belangrijk middel om biodiversiteit te vergroten en maakt ook onderdeel uit van het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

In 2017 hebben Provinciale Staten met motie 725 'Miljoenen voor winst en weidevogels' in meerderheid het belang van verbetering van de weidevogelstand onderschreven. In navolging daarvan heeft het Louis Bolk Instituut opdracht gekregen om 3 jaar onderzoek te doen naar de ontwikkeling van kruidenrijk grasland en de consequenties voor de agrariërs op bedrijfsniveau. Hier zijn goede resultaten met de agrariërs uit voortgekomen. Het onderzoek bevindt zich in de afrondende fase. Over de resultaten van het onderzoek zult u binnenkort worden geïnformeerd.

Wat is kruidenrijk grasland

Kruidenrijk grasland is een breed begrip en zegt iets over de botanische samenstelling van het grasland. De Gids Ontwikkelen van kruidenrijk grasland van Wim Schippers en Ingeborg Bax¹ wordt al jaren als handleiding gebruikt door experts. In dit boek worden verschillende niveaus beschreven van soortenrijk tot soortenarm kruidenrijk grasland. Het is van belang om voor kruidenrijk grasland gebruik te maken van inheemse soorten, zodat ook inheemse insecten, vogels en andere dieren hiervan kunnen profiteren. Het is mogelijk om bij kruidenrijk grasland gebruik te maken van productiekruiden, zodat de melkproductie van de koe hoog gehouden kan worden. Daarnaast kan ook gekozen worden voor meer botanisch beheer, dat voor hogere natuurwaarden en voor meer biodiversiteit zorgt.

Kruidenrijk grasland heeft veel voordelen en maatschappelijke waarden (people, planet, profit):

- Vergroting biodiversiteit (insecten en plantensoorten, bodemleven)².
- Positief effect op waterkwaliteit – minder uitspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen (kalium en nitraat) naar het grond- en oppervlaktewater.
- Robuuster voor klimaatverandering: door de goede beworteling van kruiden, wordt water beter vastgehouden. Daardoor is de bodem beter bestand tegen droogte³.
- Stikstofbinding door klaver in het kruidenrijk grasland op te nemen.
- CO₂ opslag in de bodem.
- Draagt bij aan weidevegeecosysteem (voedselrijkdom). Het gras groeit ook minder snel, dit is beter voor het habitat van weidevogels (in combinatie met waterpeil).
- Positieve effecten op het bodemsysteem, zoals bodemstructuur en bodemleven: organische stof wordt in de bodem vastgehouden. Door de verbeterde bodemstructuur is er zowel betere ontwatering als vasthouding.

---

¹ Schippers, W., I. Bax, M. Gardenier, 2012. Ontwikkelen van kruidenrijk grasland. Bureau Groenschrift, Wageningen.

² Wagenaar, J., J. de Wit, A.J.T.M. Hospers-Brands, W.J.M. Cuijpers, N.J.M. van Eekeren, 2017. Van gepeperd naar gekruid grasland: Functionaliteit van kruiden in grasland. Rapport 2017-022 LbD. Louis Bolk Instituut, Driebergen.

³ Luske, B., J.G.C. Deru, H. Wösten, J.H. Faber, N.J.M. van Eekeren, 2012. Beworteling van grasland en droogtetolerantie: Maatregelen voor een diepere beworteling. Rapport 2012-028 LbD. Louis Bolk Instituut, Driebergen.

- Betere diergezondheid: kruiden bevatten een grote diversiteit aan voedingsstoffen. Dit resulteert in lagere kosten veearts⁴.
- Minder bemesting en gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen nodig, daardoor minder stikstofuitstoot.
- Aantrekkelijker landschap voor (natuurgerichte) recreatie.
- Goede afzet voor hooi aan veehouders in de regio.
- Beheer is extensiever en is daarmee minder arbeidsintensief.

Wat gebeurt er al in Zuid-Holland?

In de provincie wordt al veel gedaan om kruidenrijk grasland in de provincie te bevorderen. Zo wordt binnen het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer, de NNN en N2000 al op verschillende plekken kruidenrijk grasland gerealiseerd ter bevordering van de biodiversiteit. In Bijlage 3 'Overzicht inventarisatie initiatieven kruidenrijk grasland in Zuid-Holland' treft u een overzicht van de verschillende initiatieven die zich landelijk of in Zuid-Holland bezighouden met het bevorderen van kruidenrijk grasland. Bij het in kaart brengen van de initiatieven ten aanzien van kruidenrijk grasland is gebleken dat veel projecten met betrekking tot dit onderwerp lopen en veel partijen hier mee bezig zijn. Zo besteden de agrarische collectieven natuur- en landschapsbeheer hier veel aandacht aan. De terreinbeherende organisaties zijn bezig met de ontwikkeling van kruidenrijk grasland in hun gebieden en doen praktijkervaring op met realisatie en beheer van deze graslanden. Ook richten (onderzoeks)projecten van het Louis Bolk Instituut, Wageningen University & Research (WUR) en LTO Noord richten zich op dit onderwerp. Mooie voorbeelden van kruidenrijk grasland zijn te vinden bij agrariërs in de Alblasserwaard, Polder Veerstablok in Gouderak, in Midden-Delfland en de Krimpenerwaard. Verder is een aantal boeren binnen de projecten Bodem als Basis en Vruchtbare Kringlopen Zuid-Holland stappen aan het nemen om kruidenrijk grasland te realiseren.

Voor de uitvoering van de motie zijn veel partijen geïnterviewd die zich bezighouden met kruidenrijk grasland. In de interviews zijn een aantal adviezen gegeven die voortkomen uit de praktische ervaring met kruidenrijk grasland. Deze adviezen zijn meegenomen in de afhandeling van de motie.

In Bijlage 4 'Kruidenrijk grasland in de bedrijfsvoering' nadere toelichting gegeven op de toepassing van kruidenrijk grasland op het agrarisch bedrijf en de belemmeringen die zich voordoen bij het realiseren van kruidenrijk grasland.

Voor agrariërs is het van belang dat kruidenrijk grasland binnen hun bedrijfssysteem past en dat er een verdienmodel gekoppeld is aan de maatschappelijke diensten die zij verlenen door het hebben van kruidenrijk grasland op hun bedrijf. Het is ook van belang dat de prestaties die zij leveren meerjarig beloond worden omdat dit meer zekerheid geeft. Uit de analyse blijkt dat er nog veel uitdagingen en kansen liggen, die met extra middelen en inzet, voor opschaling zouden kunnen zorgen. Hieronder schetsen we een beeld van wat de provincie op dit moment al doet in samenwerking met onze partners:

---

⁴ Jan-Paul Wagenaar. 2012. Kruiden in grasland en de gezondheid van melkvee - Deel 1: De potentiële medicinale waarde van kruiden in grasland. Louis Bolk Instituut, Driebergen.

- *Stimuleren dat natuur en landbouw meer samengaan.* Inzet is dat natuurbeheer vast onderdeel wordt van de agrarische bedrijfsvoering, zodat landbouw en natuur meer samengaan en elkaar versterken. De provincie is betrokken bij projecten die een voorbeeld kunnen zijn voor een verdienmodel gekoppeld aan de maatschappelijke diensten die de agrariër levert: zoals CO2-credits binnen het project Valuta voor Veen en kaasverkoop binnen de Groene Cirkel Kaas & Bodemdaling. Kruidenrijk grasland en bevorderen van biodiversiteit is één van de maatschappelijke diensten die de agrariërs leveren, waarvoor een beloning passend zou zijn.
- *Inzetten op de verdere ontwikkeling van het Aanvalsplan Grutto.* Dit plan geeft antwoord op knelpunten voor de ontwikkeling van kruidenrijk grasland. Het Aanvalsplan Grutto is door initiatiefnemer Pieter Winsemius (voormalig minister van VROM) aangeboden aan de Tweede Kamer en wordt ondersteund door LNV en de “weidevogel”-provincies. In Zuid-Holland verbinden we de uitvoering van het Aanvalsplan Grutto aan de uitvoering van het Actieplan Boerenlandvogels en onderzoeken we de mogelijkheid om één of meer gebieden aan te wijzen waar het beheer fors kan worden geïntensiveerd (zogenaamde ‘kansgebieden’). In deze kansgebieden worden verschillende maatregelen toegepast, zoals aangepast agrarisch beheer, zodat er meer kruidenrijkdom ontstaat in het grasland.
- *Meekoppelkansen benutten.* Binnen de provincie zijn veel processen gaande, waar meekoppelkansen liggen voor de bevordering van kruidenrijk grasland (Overigens is voor meekoppelen soms extra capaciteit nodig die er op dit moment niet is). Een aantal voorbeelden hiervan zijn:
  - Veenweidestrategie
  - Gebiedsaanpakken stikstof
  - Klimaat
  - Bodemdaling
  - Aanpak overgangsgebieden (landbouw – NNN)
  - Project Life IP De Donkse Laagten
- Bij de ontwikkeling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zullen ecosysteemdiensten worden opgenomen. De ontwikkeling van kruidenrijk grasland kan hier één onderdeel van zijn.
- *Actief inzetten van instrumenten ten behoeve van kruidenrijk grasland en extensievere bedrijfsvoering.* Instrumenten als grondbeleid, pachtbeleid, kavelruil kunnen meer gericht worden op bevordering van biodiversiteit, waarbij kruidenrijk grasland onderdeel wordt van de bedrijfsvoering. Aan het eind van het jaar wordt de regeling kavelruil weer beschikbaar gesteld. Kavelruil is in deze nieuwe regeling geen doel op zich maar een middel in de verduurzaming van de landbouw, waarbij ook andere doelen behaald moeten worden zoals verbetering biodiversiteit, waar kruidenrijk grasland onderdeel van is. De planning is om bij de vaststelling van de najaarsnota in november dit jaar een subsidieplafond onder de nieuwe aangepaste regeling te publiceren.
- Stimuleren van kruidenrijk grasland in recreatieve gebieden, ter bevordering van de stad-landverbinding. Naast de ecologische voordelen, geeft dit ook kansen om draagvlak te creëren bij stadsbewoners.

Handelingsperspectief PZH

In de provincie wordt al veel gedaan om kruidenrijk grasland te bevorderen. Daarnaast zijn er mogelijkheden om onze inzet op te schalen, die passend zijn bij de rol van de provincie:

- *Onderzoek starten naar de optimale mogelijkheden voor het toepassen van kruidenrijk grasland op de bedrijven en stimuleer monitoring.* De ontwikkeling van kruidenrijk grasland vraagt tijd, praktijkonderzoek en experimenteerruimte. Door samen met andere partijen in de praktijk aan de slag te gaan kan onderzocht worden welke kruiden het meest geschikt zijn, welk soort maaibeheer toegepast moet worden (bijv. mozaïek beheer) en onderzocht worden welke runderrassen het meest passen bij kruidenrijk grasland. Daarbij zijn sommige effecten, zoals op de bodem, pas na een aantal jaren zichtbaar. Voor de veenweiden kan het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) hierbij een rol spelen. Mogelijke onderzoeksvragen staan vermeld in Bijlage 4. Het stimuleren van monitoring kan een belangrijk onderdeel vormen van dit onderzoek. Hierbij wordt de stand van kruidenrijk grasland gevolgd. Dit geeft inzicht in de effectiviteit van genomen maatregelen. Momenteel geeft de provincie een bijdrage voor een camerasysteem van de agrarisch collectieven dat kruidenrijk grasland kan monitoren. Door de toepassing van camera's is een duidelijk beeld te krijgen van de ontwikkeling van weidevogels, die goed gedijen in kruidenrijk grasland.
Mogelijke provinciale rol: regie voeren op praktijkonderzoek naar toepassing van kruidenrijk grasland, indicatie van de kosten voor onderzoek: € 100.000 per jaar. De praktijkkennis die hierbij wordt opgedaan helpt agrariërs bij de implementatie van kruidenrijk grasland op hun bedrijf. Voor het regie voeren is extra personele capaciteit nodig.
- *Bijdragen aan ontwikkeling van verdienmodellen.* Onderzoeken op basis van de KPI's welke beloningssystemen er mogelijkheden kunnen bieden, zoals het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), waaronder de ecoregelingen, of een nader in te vullen voucherregeling PZH waarmee de provincie waardering kan tonen richting agrariërs die gewenste stappen zetten in de verduurzaming. De provincie kan een bijdrage leveren in de ontwikkeling van een verdienmodel, waarbij de rol van agrariërs als landschapsbeheerders en verleners van maatschappelijke diensten ook gewaardeerd worden. Op deze manier kan het mogelijke productieverlies opgevangen worden. Onderzoek en monitoring is nodig om het stimulerende effect van deze financiering te meten.
Mogelijke provinciale rol: regie voeren op samenwerking in de verschillende deelgebieden en bevorderen van onderzoek, indicatie van de kosten voor onderzoek: € 100.000. Voor het regie voeren is extra personele capaciteit nodig.
- *Financiering van kleine initiatieven om agrariërs te helpen kruidenrijk grasland op hun bedrijf te implementeren.* Boeren die enthousiast zijn krijgen de mogelijkheid om direct aan de slag te gaan met kruidenrijk grasland. Dit is realiseerbaar door het voortzetten van projecten als Bodem als Basis van LTO Noord en Wij.Land. Hierin krijgen de boeren die meedoen individuele begeleiding om goed bodembeheer toe te passen, waarbij implementatie van kruidenrijk grasland een belangrijk onderdeel is.
Mogelijke provinciale rol: subsidiëren, ondersteunen van praktijkgerichte initiatieven die agrariërs helpen bij het realiseren van kruidenrijk grasland, indicatie van de kosten: € 100.000.
- *Stimuleren van kennisuitwisseling.* Coördinatie van kennis(uitwisseling) over kruidenrijk grasland. De provincie kan kennisopbouw en -uitwisseling bevorderen, kennisinstellingen, overheden en ketenpartijen verbinden en samenwerking aanmoedigen tussen agrariërs. Zie nadere uitwerking in Bijlage 4.

- Mogelijke provinciale rol: regie voeren op bevorderen van kennisuitwisseling over kruidenrijk grasland, indicatie van de kosten voor opzet van kennisuitwisseling: € 100.000 voor 3 jaar.
- *Actief inzetten van instrumenten ten behoeve van kruidenrijk grasland en extensievere bedrijfsvoering.* Instrumenten als grondbeleid, pachtbeleid, kavelruil kunnen meer gericht worden op bevordering van biodiversiteit, waarbij kruidenrijk grasland onderdeel wordt van de bedrijfsvoering. Ook het verlengen van de looptijd van beheercontracten kan het realiseren van kruidenrijk grasland stimuleren. Langdurige contracten geven agrariërs vertrouwen en meer mogelijkheden om duurzaam beheer toe te passen op gronden.

Wij hebben conform uw motie op basis van ons onderzoek verschillende mogelijkheden beschreven om het breder toepassen van kruidenrijk grasland in Zuid-Holland te bevorderen. Er zijn al veel initiatieven in Zuid-Holland en we blijven zoeken naar kansen om mee te koppelen met andere projecten, zoals bijvoorbeeld het Aanvalsplan Grutto. Mocht er in de nabije toekomst ruimte ontstaan voor extra middelen en extra capaciteit, dan liggen er mooie kansen voor verdere opschaling zodat de toepassing van kruidenrijk grasland nog meer kan worden gestimuleerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

drs. H.M.M. Koek

voorzitter,

drs. J. Smit

Bijlagen:

- Bijlage 1: Motie 958 Van Aelst (SP) - Bevorderen kruidenrijk grasland
- Bijlage 2: Behandelvoorstel Motie 958 Van Aelst (SP) - Bevorderen kruidenrijk grasland
- Bijlage 3: Overzicht inventarisatie initiatieven kruidenrijk grasland in Zuid-Holland
- Bijlage 4: Kruidenrijk grasland in de bedrijfsvoering